

Katarina Ana LESTAN
Barbara ČERNIČ MALI
Mojca GOLOBIČ

Pomen odprtega urbanega prostora za zdravo odraščanje in aktivno staranje: primerjava Ljubljane z manjšimi mesti

Gibanje je pomemben del zdravega življenjskega sloga. Pri ranljivih skupinah uporabnikov, kot so otroci in starejši, je to še posebej pogojeno z možnostmi v lokalnem fizičnem in družbenem okolju. Cilj projekta je na primeru izbranih urbanih naselij v Sloveniji raziskati povezavo med fizičnimi značilnostmi prostora, njegovo uporabo in mnenjem uporabnikov. V empiričnem delu smo strokovno ocenili odprte javne prostore v štirih majhnih slovenskih mestih in Ljubljani, nato pa v fokusnih skupinah z otroki in starejšimi ugotavljali njihovo mnenje in način telesno dejavne rabe. Poleg razprave so udeleženci na karti označili prijetne in neprijetne ali nevarne prostore. Rezultati

so pokazali, da se strokovno ocenjena kakovost sklada z mnenjem in ravnanjem uporabnikov, izrazile pa so se tudi razlike in podobnosti v dojetanju in rabi odprtega prostora med mladimi in starejšimi. Za vsako območje smo oblikovali predloge za izboljšave, ki bi pripomogli k dejavnejši rabi odprtega urbanega prostora.

Ključne besede: odprti javni prostori, majhna mesta, telesna dejavnost, mladi, starejši

1 Uvod

Kakovost urbanega okolja je tema, ki z naraščanjem urbane populacije pridobiva nove razsežnosti in poudarja nove probleme (Marans in Stimson, 2011). Eden od pomembnejših izzivov je zdravje ljudi v mestih, pri čemer Svetovna zdravstvena organizacija navaja, da so bivalni pogoji v urbanem okolju ključni za zdravje in blaginjo meščanov in da je urbanizacija javnozdravstveni izziv 21. stoletja (internet 1; Barton in Tsourou, 2011). Dejavno preživljanje časa na prostem vključuje dejavnosti, kot so igra otrok, pešhoja in kolesarjenje ali samo druženje, in je pomemben del zdravega življenjskega sloga, ki zmanjšuje stres, prispeva k zdravemu razvoju, občutku sreče in splošni blaginji (Croucher idr., 2007; Holt idr., 2008; Sugiyama in Ward Thompson, 2008). Prostorske ureditve, ki bi navedeno omogočale vsem ljudem, pa v mestih niso vselej zagotovljene (Holt idr., 2008; de Vries idr., 2003). Vertelj Nared (2014) navaja, da so za dejavnost na prostem ključnega pomena razporeditev, povezanost in opremljenost odprtega prostora.

Od kakovosti odprtega prostora v mestih sta odvisni predvsem dve skupini uporabnikov, to so otroci in starejši. Stik z naravo in dejavna igra z vrstniki sta ključna za zdravo odraščanje, zato

naj bi oblikovano okolje v odprtem prostoru mest otrokom omogočalo tovrstne dejavnosti (Spencer in Blades, 2006; Cosco, 2007). Z daljšanjem življenjske dobe je pomembno ohranjanje aktivne in zdrave populacije tudi v starosti (Skela Savič idr., 2012; internet 2; Voljč idr., 2015; internet 3). Možnost zadrževanja v odprtem prostoru je pomembna za zdravje starejših zaradi ohranjanja njihove telesne kondicije in tudi družabnega življenja (Sugiyama idr., 2008; Takano, 2003).

Odrprtemu prostoru v velikih mestih so raziskovalci in načrtovalci že priznali pomen, manj pozornosti pa je tej temi namenjene v manjših mestih, kjer naj bi bližina narave že zadostila potrebi po odprtem prostoru. Vendar narava z razvojem mest in naraščanjem prometa ni več tako dostopna, še posebej ne vsem skupinam prebivalcev. Prav tako za dejavno uporabo ne zadošča le bližina odprtega prostora, temveč tudi njegova razporeditev, povezanost in opremljenost. Predvidevamo, da se zagotovljenost, urejenost in povezanost odprtega urbanega prostora med slovenskimi mesti razlikujejo ter da vplivajo na načine dejavne rabe odprtega prostora in na zadovoljstvo uporabnikov z njim. Cilj raziskave, ki jo delno povzemamo v tem

Slika 1: (a) Fokusna skupina s starejšimi, Metlika; (b) fokusna skupina s starejšimi, Tolmin (foto: Barbara Černič Mali)

prispevku, je torej preveriti povezavo med kakovostjo odprtih prostorov v mestih ter njihovo rabo pri otrocih in starejših.

2 Metode

Kakovost odprtega javnega prostora (OJP)^[1] je bila ocenjena z uporabo dveh metod, s strokovno oceno na osnovi izbranih meril in na podlagi mnenja uporabnikov odprtega javnega prostora z metodo fokusnih skupin. Oba raziskovalna sklopa sta bila izvedena na območju šolskih okolišev, in sicer v štirih manjših slovenskih mestih (Trebnje, Metlika, Tolmin in Žalec) in v dveh ljubljanskih šolskih okoliših – OŠ Toneta Čufarja in OŠ Prule. Šolski okoliši so bili izbrani zaradi obsega, ki še omogoča pešhojo, in zaradi lažje organizacije fokusnih skupin z osnovnošolci.

Za strokovno oceno OJP smo uporabili ta prostorska merila: opremljenost, vzdrževanost, vidna in krajinska pestrost, varnost, dostopnost in povezanost. Ocenjevanje je potekalo po vnaprej pripravljenem protokolu. Dogovorjen je bil način ocenjevanja in referenčne vrednosti (preglednica 1), za ta namen pa smo pripravili tudi kartografske podloge izbranih šolskih okolišev (TTN v merilu 1 : 5000), na katerih smo na terenu zbirali potrebne podatke.

Za opremljenost odprtih površin smo tako popisali, kateri objekti in oprema za zadrževanje (igrala, klopi, senca ipd.) so na voljo, in preverili njihovo vzdrževanost. Za merilo varnosti in dostopnosti smo ocenili dostopnost posameznih OJP in prometno opremljenost z vidika šibkega uporabnika. Pri tem merilu ne gre za inventar prometne opreme na ravni celega mesta, temveč za preverbo varnosti posameznega OJP (preglednost, osvetljenost, umirjanje prometa v njegovi okolici ipd.) in dostopnosti posameznih OJP v mestu (ali do območja vodijo varne povezave za pešce in kolesarje, obstoj pločnikov, semaforji na prometnicah ipd.). Povezanost je bila ocenjena

kabinetno na podlagi pridobljenih terenskih informacij in opisuje, ali je mesto povezano in deluje kot celota ali obstajajo v njegovem tkivu večje prometne, fizične ali mentalne bariere. Poleg tega sta bili ocenjeni še vidna in krajinska pestrost mesta, ki se nanašata predvsem na krajinske prvine v mestnem tkivu in na vizure v okolico mesta.

Mnenje uporabnikov prostora smo pridobili s skupinsko razpravo z otroki in starejšimi in z vrednostnim kartiranjem prostora. Šolarje smo v raziskavo vključili prek šol in v okviru obsežnejše raziskave spremljanja telesnega in gibalnega razvoja otrok ARTOS (Jurak idr. 2013). Starejše prebivalce (65 let ali več) pa smo povabili k sodelovanju prek društev upokojencev, izvajalcev programov Starejši za starejše in Univerze za tretje življenjsko obdobje ter prek društva Šola zdravlja, ki organizira jutranje telesne dejavnosti na prostem. Vzorec starejših zato ni tako reprezentativen kot pri otrocih, saj smo v raziskavo zajeli pretežno dejavnejše posameznike.

V razpravi nas je zanimalo mnenje udeležencev o možnostih rekreacije, pešhoje ali kolesarjenja v njihovem mestu, želeli pa smo tudi ugotoviti, kaj bi bilo po njihovem mnenju potrebno, da bi se na prostem še več zadrževali na dejaven način, njihove predloge oz. želje. Pri vrednostnem kartiranju prostora so udeleženci na karti velikega formata z letalskim posnetkom območja označevali po njihovem doživljanju prijetne (z zelenimi nalepkami) in neprijetne oz. nevarne (z oranžnimi) točke v prostoru. K posameznim točkam so lahko dopisali tudi svoj komentar oz. razlago (slika 1).

Podatki fokusnih skupin so bili digitalizirani v geografski informacijski sistem (GIS) z grafično prezentacijo, ki združuje tri podatkovne sloje: 1. oznake otrok in starejših^[2], ki smo jih klasificirali v 2. kategorije prostora^[3] glede na označen prostor in komentar oznak, in 3. sloj odprtih javnih prostorov po kategorijah^[4]. Rezultate prostorske analize smo v končni fazi

Preglednica 1: Merila strokovne ocene odprtih javnih površin in način ocenjevanja posameznega merila

Merilo	Pojasnilo dodeljevanja ocen opremljenosti
Opremljenost	1 = Na območju je ustrezno opremljena manj kot polovica površin (klopi, igrala, naprave za vadbo ipd.).
	3 = Na območju je ustrezno opremljena polovica odprtega prostora, ki je namenjen za zadrževanje.
	5 = Na območju je ustrezno opremljena več kot polovica površin in te omogočajo zadrževanje različnim starostnim skupinam – otrokom (igrala) in starejšim (klopi, fitnes na prostem, mize ipd.).
Vzdrževanost	1 = Večina oz. manj kot polovica odprtega prostora ni vzdrževana (trava ni pokošena ali pa je shojena in ne raste, grmovje ni porezano in povzroča nepreglednost območja, smeti ležijo po tleh, igrala so nevarna zaradi dotrajanosti, klopi niso primerne ali prijetne za sedenje zaradi dotrajanosti, tlak propada, prisotni so znaki vandalizma).
	3 = Samo del odprtih prostorov (polovica) je vzdrževan tako, da je zadrževanje varno in prijetno.
	5 = Vzdrževana je večina (več kot polovica) odprtih prostorov (krajinske prvine in tudi oprema).
Varnost in dostopnost	1 = Odprti javni prostori so dostopni po poteh brez pločnikov ali z dotrajanimi pločniki, brez kolesarskih stez in prehodov za pešce, obdani so s prometnicami brez umirjanja prometa, okolica je zaradi vidnih barier nepregledna, dostopne ulice in območja zadrževanja niso osvetljeni.
	3 = Odprti javni prostori izpolnjujejo vse naštetje pogoje varnosti v polovičnem obsegu.
	5 = Odprti javni prostori so dobro dostopni po poteh z opremljenimi pločniki, kolesarskimi stezami, varnimi prehodi, prometnejše ceste imajo v bližini zelenih površin prisotne elemente za upočasnitev prometa, okolica je dobro pregledna, območja zadrževanja in ulice, ki vodijo do njih, so osvetljeni.
Vizualna in krajinska pestrost	1 = Nizka vidna in krajinska pestrost, na območjih zadrževanja ni drevja ne grmovnic niti sence.
	3 = Drevje in grmovnice so prisotni v nezadostnem obsegu (zaradi omejenega števila rastlin in/ali rastlinskih vrst ne ustvarjajo ustrezne vidne in krajinske pestrosti, ne senčijo igral ali klopi na območjih zadrževanja ali jih senčijo v manj kot polovičnem obsegu).
	5 = Na območju je veliko drevja, ki poleti dobro senči prostore zadrževanja (igrala in klopi so večinoma v senci), krajinske prvine ustvarjajo vidno pestrost in prispevajo k pestrosti habitatov.
Povezanost	1 = Odprti javni prostori so »osamljeni« sredi poseljenega območja, ni drugih območij zadrževanja v bližini pešrazdalje (do 1 km) ali pa povezave med njimi niso prijetne za pešhojo (niso ozelenjene z drevoredi, vodijo ob prometni cesti, niso dobro opremljene s pločniki, nimajo javne razsvetljave).
	3 = Odprti javni prostori v polovičnem obsegu izpolnjujejo vse naštetje pogoje povezanosti.
	5 = Odprti javni prostori so v medsebojni razdalji pešdostopa (do 1 km), poti med njimi so varne, dobro ozelenjene z drevoredi in osvetljene.

Preglednica 2: Rezultati strokovne ocene odprtega javnega prostora (OJP) po posameznih prostorskih merilih

Merilo	Trebnje	Metlika	Tolmin	Žalec	Ljubljana, Tone Čufar	Ljubljana, Prule	Povprečje vseh okolišev
opremljenost	3,0	4,0	5,0	3,0	5,0	5,0	4,2
vzdrževanost	3,0	4,0	5,0	5,0	5,0	5,0	4,5
varnost in dostopnost	3,0	3,0	4,0	4,0	5,0	3,5	3,8
vidna in krajinska pestrost	4,0	5,0	5,0	3,0	5,0	5,0	4,5
povezanost	3,0	4,0	4,0	3,0	4,0	3,0	3,5
skupna ocena okoliša	3,0	4,0	5,0	4,0	5,0	4,0	4,2

primerjali s splošnim zadovoljstvom z OJP v istih majhnih mestih (razen prestolnice), ki so bila že predhodno predmet raziskave (Vertelj Nared, 2014).

3 Rezultati in razprava

3.1 Strokovna ocena OJP in mnenje uporabnikov

Rezultati strokovne ocene OJP imajo razpon od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni slabo kakovost prostora, 5 pa zelo dobro kakovost po določenem merilu. V preglednici 2 strokovna

ocena prikazuje rezultate šolskih okolišev po posameznih merilih ocenjevanja in povzema povprečje vseh petih meril, ki so bili predmet ocenjevanja na terenu (opremljenost, prometna opremljenost, povezanost, vidna in krajinska pestrost, vzdrževanost). Vsaka posamezna ocena se nanaša na vse OJP okoliša skupaj.

Strokovna ocena OJP je bila izvedena izključno za raziskavo. Z njo nismo preverjali doslednosti urbanističnih standardov, temveč bolj tiste vidike kakovosti OJP, ki jih le z normiranjem ne moremo zagotoviti. Po mnenju strokovnjakov se npr.

normativi za otroška in športna igrišča ter tudi faktor odprtih bivalnih površin v prostoru novih naselij lahko kažejo kot zelo raznovrstne prostorske rešitve (Odlok ..., Ur. l. RS, št. 78/2010; Simoneti in Vertelj Nared, 2011). Namen strokovnega ocenjevanja OJP v predstavljeni raziskavi je predvsem preveritev, ali se uporabniki do istega prostora opredeljujejo podobno kot prostorski strokovnjaki in ali se strokovna ocena in mnenje uporabnikov zrcalita tudi v načinih dejavne rabe tega prostora.

Skupna strokovna ocena okolišev se giblje med 3 (v Trebnjem) in 5 (Tone Čufar in Tolmin), kar pomeni, da so vsa ocenjevana mesta vsaj srednje dobro do odlično urejena za dejavno uporabo odprtih prostorov. Nizka ocena v Trebnjem je predvsem posledica slabše ocene opremljenosti in vzdrževanosti (oboje 3) zaradi neizkoriščenih potencialov pred kulturnim domom, glavnega trga ter obvodnega prostora Temenice in Trebanjskega gradu. Navznoter je mesto za hojo precej varno, ta pa se močno zmanjšuje navzven, predvsem proti jugu, v smeri katerega varnost hoje in kolesarjenja ni zagotovljena, zato so slabše ocenjene varnost, dostopnost in povezanost.

Nasprotno pa ima Tolmin najboljše ocene vseh meril kakovosti OJP. Mesto ima zagotovljene vse različne kategorije OJP, ki so tudi dobro vzdrževane ter dokaj učinkovito in varno povezane. Dobro sta ocenjena tudi oba šolska okoliša v prestolnici. Tone Čufar je v celoti najbolj ocenjen okoliš, samo povezanost z drugimi deli mesta ni odlična. Strokovno oceno Prul zmanjšuje predvsem dejstvo, da šolski okoliš obsega še večji južni del s Črno vasjo, ki ga od severnega dela ločujeta južna ljubljanska obvoznica in Ižica. V tem delu je povezanost slaba, kar znižuje tudi skupno oceno okoliša (4).

Ocena Metlike in Žalca je prav dobra. Odprti javni prostor v Metliki odlikujeta zlasti velika vidna in krajinska pestrost, slabša pa je ocena varnosti, dostopnosti in povezanosti različnih delov mesta med seboj. V Žalcu je od vseh OJP samo dobra polovica teh primernih oziroma ustrezno opremljenih za rabo, slabši pa sta tudi vidna in krajinska pestrost, k čemur je pripomogel tudi posek dreves pri prenovi glavnega trga. Samo dobro pa je ocenjena tudi povezanost, predvsem zaradi neustrezne in zelo nevarne povezave čez železniško progo proti jugu, po kateri poteka šolska pot in v smeri katere je tudi ribnik Vrbje.

Z metodo fokusnih skupin smo strokovno oceno preverili in nadgradili. Čeprav smo rezultate predstavili tudi numerično, niso dobesedno merljivi. Kvalitativne raziskave namreč dajejo odgovor kaj, kako in zakaj, ne pa koliko (Klemenčič in Hlebec, 2007). Primerjava mnenj glede odprtega prostora med otroki in starejšimi daje vpogled v slabosti in potencialne v posameznih okoliših, ki jih predstavljamo opisno, predloge za izboljšave pa navajamo v zbirni tabeli (preglednica 3). Poleg tega smo pridobili tudi splošen vtis uporabnikov po indeksu dodeljenih

nalepk, ki ga lahko v grobem primerjamo z mnenjem uporabnikov po Vertelj Nared (2014) (preglednica 4).

Mnenje in dejavnosti uporabnikov OJP razkrivajo podobnosti s strokovno oceno. Nekatere tipe OJP pogosto uporabljajo otroci in starejši (športni parki ob osnovni šoli in druge v mestu, obrečni prostor, parki, npr. Jurčkov gozd v Trebnjem, Botanični vrt, Golovec in Grajski hrib, grad nad Tolminom), druge pa le ena skupina (npr. pokopališče). Tudi pri naštevanju neprijetnih prostorov so mnenja obeh skupin uporabnikov podobna, le razlogi so nekoliko različni: otroke motijo zlasti nekateri ljudje (Romi, narkomani, klošarji), »samotnost« in nekatere dejavnosti (klavnica, industrijska cona), starejše pa neurejenost prostora in neizrabljenost potencialov (neurejene pešpoti, opuščena kopališča ob Temenici in Kolpi, propadanje Beti ...). Prometna varnost skrbi obe skupini udeležencev. Najpogosteje pri tem navajajo pomanjkljivo opremljenost s pločniki in kolesarskimi potmi, nevarna križišča in neurejeno parkiranje na trgih. Dokaj kritični so tudi do prenov oziroma posameznih posegov v OJP (posek dreves na trgu v Trebnjem, fontana piva v Žalcu, kjer predvsem starejši menijo, da dejavnost pitja piva ob fontani ni združljiva z otroškim igriščem v neposredni bližini, Špica v Ljubljani, kjer otroke moti pomanjkanje sence, starejše pa novo balinišče, ki po prenovi ni zaživel enako kot prej). Na splošno lahko povzamemo, da otroci o odprtem prostoru ne razmišljajo toliko v povezavi s tem, kaj se da tam početi, temveč bolj ali (in s kom) se je mogoče tam družiti.

Deleži otrok, ki menijo, da bi določene zunanje ureditve bistveno prispevale k večji količini njihovega gibanja zunaj, so v majhnih mestih večji kot v Ljubljani, kjer tovrstne ureditve pogreša le od 9 (Tone Čufar) do 18 % (Prule) otrok. Največ želja in idej imajo v Trebnjem (71 %) in Metliki (68 %), v Žalcu (52 %) in Tolminu (42 %) pa manj. Predvsem v zadnje-navedenem so otroci ustvarjalnejši in neodvisnejši od ureditev, ki omogočajo določene dejavnosti. Navedeno potrjuje izjava enega od deklet.

Bolj je zabavno, če ni preveč športnih in igralnih objektov. Potem si moramo sami izmisliti igre.

(Udeleženka fokusne skupine, OŠ Franceta Bevka, Tolmin)

Med zelenimi ureditvami so otroci navajali, npr. skatepark, plezalne stene, kolesarske steze, paintball, jahalno šolo, lokostrelski klub, nogometno igrišče, več parkov ipd. Starejši so se s predlogi bolj navezovali na dejanski prostor in poleg želje po varnejših poteh velikokrat navedli željo po ureditvi določenega obstoječega prostora v mestu, kot je obvodni prostor ali drug prostorski potencial. Večkrat so omenili tudi pomanjkanje sence, kot je razvidno iz slikovitega dialoga.

Preglednica 3: Povzetek predlogov prostorskih intervencij po posameznih okoliših

Povzetek predlogov prostorskih intervencij	Trebnje	Metlika	Tolmin	Žalec	Ljubljana, Tone Čufar	Ljubljana, Prule	Skupaj
Ozelenitev obstoječih OJP z drevjem za senco (park, športno igrišče, šolsko igrišče, mestni trg).	*		*			*	3
Zagotovitev prometne varnosti v mestnem središču (prostori večfunkcionalne rabe).	*	*			*	*	4
Zagotovitev novih kolesarskih stez in povezava delov kolesarskih stez med seboj.	*	*	*		*	*	5
Povezava mesta z njegovim zaledjem čez bariere, kot so železnica, prometnica, reka ali ureditev pločnikov in pešpoti.	*	*	*	*		*	5
Dejavnosti za starejše, ki ne zahtevajo fizičnega napora in omogočajo več družabnosti (balinanje, petanka, kegljanje).	*					*	2
Ureditev območja prilagojene vadbe za starejše, objekti za vadbo starejših.	*			*	*		3
Povezava določenih OJP znotraj okoliša med seboj.		*			*		2
Sprememba namembnosti parkirišča v mestnem središču.		*	*		*		3
Več manjših žepnih parkov v mestu.				*			1
Prenova obstoječih športnih igrišč.		*	*				2
Prestrukturiranje obstoječe rabe ali ureditev kulturne dediščine (grad, dvorec) v park, trg, večnamenski kulturni prostor.	*	*	*	*	*		5
Izkoristek potencialov naravnega prostora ob vodi v neposredni bližini mesta z ureditvijo v park in dostopi do vode, ureditev kopaljšča.	*	*	*				3

Manjka nam klopice.

Pa saj so v parku klopce, še take, da so mizice za šah, pa nihče ne sedi?

Ja, pa je senca tam?

Ne te pa ni.

No, vidiš, stari ljudje ne moremo biti na soncu. Zelenje ti da dihati.

Ker ni sence, ni ljudi. Če so zlate klopi, ne bo nihče tam sedel.

(Fokusna skupina s starejšimi, Trebnje)

V preglednici 3 so povzeti predlogi prostorskih intervencij po posameznih okoliših. V večini okolišev so poleg ureditve neizkoriščenih prostorov v mestu v park ali trg navajali še zagotovitev novih kolesarskih stez in povezavo delov kolesarskih stez med seboj, v manjših mestih pa še primerno urejeno povezavo med parki in povezavo mesta z njegovim zaledjem.

3.2 Sinteza strokovne ocene OJP in mnenja uporabnikov

V sintezi strokovne ocene, splošnega zadovoljstva in ocene uporabnikov po indeksu dodeljenih nalepk smo šolske okoliše lahko združili v tri dvojice s podobnimi značilnostmi:

1. Trebnje in Metlika,
2. Tolmin in Žalec,
3. Ljubljana, Prule in Tone Čufar.

Prva dvojica je po skupni strokovni oceni slabše ocenjena (Trebnje 3,0 in Metlika 4,0). Tudi indeks dodeljenih nalepk kaže, da je splošno mnenje uporabnikov OJP Trebnjega med slabšimi, kar se ujema z rezultati raziskave P. Vertelj Nared (2014), ki z oceno 2,9 (povprečje ocen od 1 – najslabše do 5 – najboljše) ugotavlja najslabše splošno zadovoljstvo med vsemi okoliši prav v Trebnjem. Metlika je po strokovni oceni (4,0) in po splošnem zadovoljstvu (Vertelj Nared, 2014) (3,3) le nekoliko boljša, mnenje uporabnikov po fokusnih skupinah pa kaže večje zadovoljstvo z OJP v mestu, ki pa je v povprečju obeh starostnih skupin v tem okolišu še vedno pod povprečjem drugih okolišev.

Druga dvojica sta Tolmin in Žalec, v kateri je Tolmin najbolje ocenjen šolski okoliš po posameznih merilih kakovosti OJP med majhnimi mesti, kar daje tudi odlično skupno oceno OJP okoliša. Žalec ima to oceno nekoliko slabšo, splošno zadovoljstvo z OJP v Žalcu (Vertelj Nared, 2014) pa je bilo ocenjeno

Preglednica 4: Rezultati kakovosti odprtega javnega prostora (OJP) po strokovni oceni in mnenju uporabnikov

Okoliš	Strokovna ocena odprtega prostora		Ocena uporabnikov	
	skupna ocena okoliša	splošno zadovoljstvo z OJP	fokusna skupina: otroci indeks (< 1 pomeni večji delež zelenih nalepk)	fokusna skupina: starejši
Trebnje	3,0	2,9	0,9	0,8
Metlika	4,0	3,3	1,3	1,0
Žalec	4,0	3,6	1,3	1,4
Ljubljana, Prule	4,0	/	1,5	1,1
Tolmin	5,0	3,5	1,2	1,5
Ljubljana, Tone Čufar	5,0	/	1,4	0,8

Opomba: Vir za Splošno zadovoljstvo z OJP je Vertelj Nared (2014).

pred prenovo Šlandrovega trga, zato ima Žalec (3,6) boljšo oceno kot Tolmin (3,5). Po prenovi glavnega mestnega trga so prebivalci Žalca pogosto izrazili nasprotovanje novi ureditvi s premalo drevja, čeprav je po indeksu dodeljenih nalepk zadovoljstvo uporabnikov precejšnje.

V ljubljanskih šolskih okoliših je strokovna ocena OJP zelo dobra, medtem ko uporabniki prostora niso tako zadovoljni, kot bi utegnili pričakovati glede na dobro strokovno oceno. Starejši v okolišu Toneta Čufarja so celo bolj negativno opredeljeni kot zadovoljni. V tej dvojici predhodna raziskava, na katero navezujemo rezultate majhnih mest, ni bila opravljena.

4 Sklep

V raziskavi smo preverili povezavo med uporabo odprtega prostora v mestih in njegovo kakovostjo, in sicer s strokovnimi količinskimi in opisnimi kazalniki ter na osnovi mnenja starejših uporabnikov in otrok. Ocene odprtih javnih prostorov v opazovanih okoliših lahko razdelimo glede na dve splošnejši merili: z enim bi lahko opisali kakovost posameznih OJP (vidna in krajinska pestrost, opremljenost in vzdrževanost), z drugim pa njihovo povezanost v (zeleni) sistem (varnost, dostopnost in povezanost). Ocene kažejo, da so mesta bolje ocenjena z vidika kakovosti kot povezanosti. Pri tem lahko ugotovimo tudi, da so znotraj okoliša (ali mestnega jedra) OJP med seboj še kar solidno povezani, bistveno slabša pa je povezanost z (naravnim) zaledjem, saj večinoma manjkajo pločniki in varni prehodi čez prometnice ali vodotoke. Te ugotovitve potrjujejo domnevo, da so majhna mesta po krivici zapostavljena pri načrtovanju zelenih sistemov. Relativna bližina naravnega zaledja še ne pomeni, da je to tudi uporabno za prebivalce, še posebej za otroke in starejše, ki potrebujejo pešpovezave ali kolesarske povezave.

Ugotovili smo, da so šolarjem in starejšim uporabnikom vseh enake kategorije prostora, ki podpirajo njihovo dejavnost zunaj

(parki, otroška igrišča, zelenice in športni parki v mestu in narava v obmestnem prostoru), pri čemer bi v majhnih mestih otroci bili še aktivnejši, če bi imeli več zunanjih ureditev za to, starejši pa potrebujejo predvsem varne pešpoti z možnostjo počitka v senci.

Mnenje otrok in starejših uporabnikov OJP iz fokusnih skupin se sklada s strokovno oceno OJP šolskega okoliša in splošnim zadovoljstvom prebivalcev iz prejšnje raziskave (Vertelj Nared, 2014). Ti rezultati potrjujejo, da so urbana okolja, ki uporabnikom nudijo možnosti za pešdostop do vsakodnevnih storitev ter zadostno količino in opremljenost zelenih površin za zadrževanje in druženje, bolj uporabljana ter pri otrocih in starejših ocenjena kot kakovostnejša.

.....
Katarina Ana Lestan

Univerza v Ljubljani, Biotehnična fakulteta, oddelek za krajinsko arhitekturo, Jamnikarjeva 101, Ljubljana 1000, Slovenija
E-pošta: khatkha@gmail.com; KatarinaAna.Lestan@bf.uni-lj.si

Barbara Černič Mali

Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Trnovski pristan 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
E-pošta: barbara.cernic-mali@uir.si

Mojca Golobič

Univerza v Ljubljani, Biotehnična fakulteta, oddelek za krajinsko arhitekturo, Jamnikarjeva 101, Ljubljana 1000, Slovenija
E-pošta: Mojca.Golobic@bf.uni-lj.si

Zahvala

Prispevek povzema delne rezultate projekta Pomen odprtega urbanega prostora za zdravo odraščanje in aktivno staranje (*The role of open space in urban neighbourhoods for the healthy childhood and active ageing*), šifra projekta J5-7323, ki ga je financirala Agencija za raziskovalno delavnost RS in se je izvajal med letoma 2016 in 2017. Poleg avtoric prispevka so v projektu sodelovali še Gregor Jurak, Gregor Starc, Marjeta Kovač in Vedrana Sember s Fakultete za šport Univerze v Ljubljani.

Opombe

^[1] Odprti javni prostor (OJP) je nepozidan, pod enakimi pogoji vsem dostopen odprti prostor mesta in obsega vse javno dostopne odprte površine mesta. To so zelene površine in tudi grajeni OJP, pri čemer so vrste zelenih površin parki, igrišča za otroke in mladostnike, športna igrišča, pokopališča, urbani gozd, vrtički, druge zelene površine, obvodni prostor, stanovanjska krajina idr., vrste grajenega OJP pa so trgi, tržnice, pasaže, atriji, ulice in ceste (Vertelj Nared, 2014).

^[2] Zelene nalepke (prijetni prostori), oranžne nalepke (neprijetni prostori).

^[3] Grajeni prostor, mesto/trg, narava/reka/podeželje, območje zbiranja ljudi, park/otroško igrišče/naravne prvine v mestu, promet, športni park/športno igrišče/pokopališče.

^[4] Drugo športno igrišče, mestni park, OJP pred stavbami družbenega pomena, osrednji mestni trg, otroško igrišče, pokopališče, prostor ob vodi, vrtički v mestu, šolsko igrišče. Izhodišče za strokovno oceno OJP sta bila popis in kategorizacija odprtih javnih prostorov iz raziskave P. Vertelj Nared (2014), za to raziskavo pa je bil popis kategorij preverjen in posodobljen na terenu v letu 2017.

Viri in literatura

Barton, H., in Tsourou, C. (2011): *Healthy Urban Planning. A WHO Guide to Planning for People*. Routledge: New York, NY, ZDA.

Cosco, N. (2007): Developing evidence-based design. Environmental interventions for healthy development of young children in the outdoors. V: Ward Thompson, C., Travlou, P. (ur.): *Open Space People Space*, str. 125–135. Milton Park, Abingdon, Oxon ; New York, Taylor and Francis Group.

Croucher, K., Myers, L., Jones R., Ellaway, A., Beck, S. (2007): *Health and the Physical Characteristics of Urban Neighbourhoods: a Critical Literature Review*. Dostopno na: https://www.gcph.co.uk/assets/0000/0447/Health_and_the_Physical_Characteristics_of_Urban_Neighbourhoods.pdf (sneto 10. 3. 2016).

de Vries, S., Verheij, R. A., Groenewegen, P. P., in Spreeuwenberg P. (2003): Natural Environments—Healthy Environments? An Exploratory Analysis of the Relationship between Greenspace and Health. *Environment and Planning*, 35(10): str. 1717–1731.

Holt, N. L., Spence, J. C., Sehn, Z. L., in Cutumisu, N. (2008): Neighborhood and developmental differences in children's perceptions of opportunities for play and physical activity. *Health & Place*, 14(1): str. 2–14.

Internet 1: http://www.who.int/gho/urban_health/situation_trends/urban_population_growth_text/en/ (sneto 4. 4. 2016).

Internet 2: <http://www.nijz.si/sl/aktivno-in-zdravo-staranje-v-sloveniji-ahasi-0> (sneto 27. 5. 2019).

Internet 3: http://ec.europa.eu/health/europe_2020_en.htm (sneto 27. 5. 2019).

Jurak, G., Kovač, M., in Starc, G. (2013): The ACDSi 2013 – the analysis of children's development in Slovenia 2013: study protocol. *Anthropological notebooks*, 19(3): str. 123–143.

Klemenčič, S., in Hlebec, V. (2007): *Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja*. Dostopno na: <https://kakovost.acs.si/doc/N-468-1.pdf> (sneto 12. 6. 2018).

Marans, R. W., in Stimson, R. J. (2011): *Investigating quality of urban life: theory, methods and empirical research*. New York, Springer.

Odlok o občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Ljubljana – izvedbeni del. Uradni list Republike Slovenije, št. 78/2010. Ljubljana.

Simoneti, M. in Vertelj Nared, P. (2011): *Strokovne podlage za preveritev ustreznosti normativov za načrtovanje otroških in športnih igrišč v OPN MOL ID*. Dostopno na: <http://nastasiaoranic.tk/download/jXJgMwEACA-AJ-strokovne-podlage-za-preveritev-ustreznosti-normativov-za-nacrtovanje-otroskih-in-sportnih-igrisc-v-opn-mol-id> (sneto 8. 5. 2016).

Skela Savič, B., Hvalič Touzeri, S., in Avberšek Lužnik, I. (ur.) (2012): *Aktivno staranje kot multiprofesionalni izziv*. Jesenice, Visoka šola za zdravstveno nego Jesenice, Slovenija.

Spencer, C., in Blades, M. (2006): *Children and their environments: learning, using, and designing spaces*. Cambridge, Velika Britanija, New York, Cambridge University Press.

Sugiyama, T., Leslie, E., Giles-Corti, B., in Owen, N. (2008): Associations of neighbourhood greenness with physical and mental health: do walking, social coherence and local social interaction explain the relationships? *Journal of Epidemiology & Community Health*, 62(5): e9–e9.

Sugiyama, T., in Ward Thompson, C. W. (2008): Associations between characteristics of neighbourhood open space and older people's walking. *Urban Forestry & Urban Greening*, 7(1): str. 41–51.

Takano, T. (2003): Examples of research activities for Healthy Cities. Example 2, The importance of walkable green-filled surroundings in urban planning. V: Takano, T. (ur.): *Healthy cities and Urban Policy Research*, str. 170–175. London: Spon Press, Taylor & Francis Group.

Vertelj Nared, P. (2014). *Vloga javnega prostora kot podpora urbanemu razvoju na primeru majhnih mest v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, FGG, Grajeno okolje, Načrtovanje in urejanje prostora.

Voljč, B., Voljč, I., Gabrijelčič, M., Scagnetti, N., Turk, V., Gašperšič, J., Šonc, A., Kožuh, M., in Banovec, T. (2015): *Aktivno in zdravo staranje za aktivno in zdravo starost. Javno-zdravstveni pomen padcev med starejšimi in preventivne usmeritve*. Dostopno na: http://www.staranje.si/sites/www.staranje.si/files/upload/images/aha.si_preventiva_padcev_porocilo_v1.pdf (sneto 21. 1. 2017).